

Varautumisen väylä – vapaa sivistystyö kokonaisturvallisuuden vahvistajana

Hankeasiantuntija / valmius / Suomen Kansanopistoyhdistys

Jarmo Pennala

Hankkeen perustiedot

- OKM:n tukema hanke 3.3.2026 – 31.12.2027, 140 400 e
- Hakijana ja hankkeen koordinaattorina Suomen Kansanopistoyhdistys
- Tiiviissä yhteistyössä Kansalaisopistojen liitto, Bildningsalliansen, Suomen Kesäyliopistot ja Maanpuolustuskoulutusyhdistys.
- Tavoitteena henkisen kriisinkestävyuden ja varautumisen opetuksen lisääminen laadukkaasti vapaan sivistystyön toimintaan kullekin oppilaitosmuodolle soveltuvalla tavalla.

Muutama ”päivitetty” peruskäsite

- **RESILIENSSI** -> yhteiskunnan resilienssi eli ”kestävyys” tarkoittaa yhteisön ja järjestelmien kykyä ennakoita, sietää ja toipua häiriöistä ja kriiseistä murtumatta. Edellyttää myös kykyä sopeutua ja uudistua toimintakyvyn säilyttämiseksi.
- **HENKINEN KRIISINKESTÄVYYS** -> ”henkinen resilienssi” on yksilön, yhteisön tai koko kansakunnan kyky kestää psyykkistä painetta, säilyttää toimintakyky monimutkaistuvassa maailmassa, sopeutua vaikeisiin muutoksiin ja toipua kriiseistä.
- **VARAUTUMINEN** - > ennalta valmistautuminen häiriöihin, kriiseihin ja poikkeusoloihin. Skaala esim. yksilötason 72 h kotivarasta koko yhteiskunnan ruoka- ja energiahuollon turvaamiseen (varmuusvarastot, tuotantovaraukset). Varautuminen on viranomaisille ja kriittisille yrityksille lakisääteinen tehtävä. Yksilöille ja yhteisöille varautuminen on lähinnä kansalaistaitoa, vastuullista yhteistoimintaa ja keskeinen osa Suomen kokonaisturvallisuutta.
- **VARAUTUMISOSAAMINEN** -> tukee resilienssiä ja henkistä kriisinkestävyyttä

MIKSI I

Maailma on vaikeasti ennakoitavissa olevassa muutoksessa. Se **ON** pelottavaa.

Maailmantilanteen lisäksi Suomessa on tunnistettu nouseva luottamusvaje.

2024 väestökyselyissä:

- 15 % kansalaisista kokee katkeruutta yhteiskunnalle (2022 10%)
- 10 % **hyväksyy väkivallan** käytön omien tavoitteiden saavuttamiseksi (2022 7%)

Lisäksi

- Luottamus poliittiseen päätöksentekoon laskussa.
- Kokemus yhteiskunnallisesta oikeudenmukaisuudesta alhaisin mittauksessa (2020-)
- Absoluuttisesti Suomi on edelleen keskiarvon yläpuolella kv-vertailussa, mutta kehityksen **suunta ja vauhti** huolestuttavia

MIKSI II

”Luottamus on kansalaisvarallisuutta. Tulisi siirtyä passiivisesta varautumisesta yhteisöjen yhteistoimintaan. Resilienssin valtakunnallinen johtaminen haasteellista. Myös kognitiivinen resilienssi eli mielen kyky sopeutua uuteen tilanteeseen sekä objektiivinen tiedonvälitys on haasteellista. Suomen kansallinen tarina pitää päivittää. Resilienssi pitäisi kääntää passiivisesta odottamisesta aktiiviseen toimijuuteen. Tarvitaanko aina kriisi? Akuutti resilienssi ei ehkä toimi, jos perusresilienssi on murentunut. Usko instituutioihin voi rapautua nopeastikin.”

Suomen henkinen kriisinkestävyys ja informaatioresilienssi täytyy tuoda vielä selvemmin osaksi kansallista turvallisuusstrategiaa.

Yksilöiden ja heidän muodostamiensa yhteisöjen suhteet toisiinsa muodostavat yhteiskunnan, joka kannattelee valtiota. Keskeistä on sosiaalinen koheesio. Koheesio tarkoittaa yhteiskunnan kykyä varmistaa jäsentensä hyvinvointi minimoimalla eriarvoisuutta ja edistämällä luottamusta (OECD ja EU).

MIKSI III

- Mikä muu on muuttunut? Suomi on kansainvälistynyt melko tavalla. Emme enää ole kaikki Suomessa syntyneitä ja Talvisodan henkeen kasvatettuja luterilaisia. Noin 0,6 miljoonalla maassa asuvalla ei ole samaa perimää ja osaa Suomessa syntyneitäkään ei enää resonoi Suomen perinteinen tarina.
- Silti Suomi on maailman paras maa ja monille ainoa, puolustamisen arvoinen koti.
- 20 vuotta on korostettu yksilökeskeisyyttä. Ei ihme, jos sosiaalinen koheesio ja yhdessä tekeminen alkaa olla koetuksella. Yksinäisyys lietsoo pelkoa ja passiivisuutta jo normaalioloissa.
- Vapaa sivistystyö tavoittaa n. 1,7 miljoonaa ihmistä vuosittain. Meillä on valmiina perinteinen, laaja ja monipuolinen kosketuspinta suoraan kansalaisiin (ns. 4. sektori).

MIKSI IV

” Lisäksi avustuksen tavoitteena on edistää vapaan sivistystyön, aikuiskoulutuksen ja muun sivistystyön **merkitystä, arvostusta ja vaikutusta yhteiskunnassa** sekä vapaan sivistystyön toimialan kehittymistä, osaamista ja kansainvälistymistä.. ”

(OKM, VV-hankkeen päätöksen perustelu)

1. Hankkeen tavoitteet

Hankkeessa:

- Vahvistamme väestön kriisivalmiuksia, resilienssiä ja yhteisöllistä varautumista vapaan sivistystyön koulutusten kautta sekä tuemme kaikkien osallisuutta myös kriisitilanteissa.
- Hyödynnämme vapaan sivistystyön vahvuuksia: osallisuutta, demokratiaosaamista ja yhteisöllistä oppimista yhteisöllisen resilienssin ja luottamuksen vahvistamisessa.
- Kehitämme ja pilotoimme uusia, arvioituja ja skaalautuvia koulutusmalleja vst oppilaitosten ja niiden kohderyhmien tarpeisiin.
- Tuemme oppilaitoksia uudistamaan koulutustaan vahvistaen yhteisöjen toimintakykyä ja yhdenvertaista osallisuutta.
- Vahvistamme oppilaitosten alueellista roolia varautumisessa kytkemällä koulutukset alueellisiin ja kansallisiin varautumisjärjestelyihin.
- Edistämme osallisuutta, yhteenkuuluvuutta ja luottamusta, jotka ovat yhteiskuntarauhan ja sisäisen turvallisuuden perusta.
- Jaamme opit ja materiaalit koko kentälle, jotta ratkaisut juurtuvat pysyväksi osaksi vapaan sivistystyön tehtävää ja vahvistavat yhteiskunnan eheyttä.

2. Hankkeen tulokset

Hankkeessa syntyy:

- Arvioituja ja käytännössä testattuja koulutusmalleja, jotka toteutetaan suomeksi ja ruotsiksi ja jotka soveltuvat eri vapaan sivistystyön oppilaitoksiin ja kohderyhmille.
- Uusia koulutussisältöjä ja -materiaaleja, jotka vahvistavat väestön kriisivalmiuksia, resilienssiä ja yhteisöjen toimintakykyä häiriötilanteissa.
- Oppilaitosten lisääntynyt valmius tarjota kriisinkestävyyttä ja osallisuutta vahvistavaa koulutusta osana omaa koulutustarjontaansa.
- Uusia tapoja kytkeä vapaan sivistystyön koulutukset alueellisiin ja kansallisiin varautumisjärjestelyihin.
- Laajemmat yhteiskunnalliset vaikutukset, kuten demokratian, yhteisöllisyyden ja monikulttuurisen ymmärryksen vahvistuminen sekä maahanmuuttajien kotoutumisen tukeminen.

MITÄ?

- TP1 – Osaamisen ja koulutussisältöjen kartoitus sekä hankkeen käynnistys (3–5/2026) – MITÄ KAIKKEA JA MISSÄ JO TEHDÄÄN ja KUKA ON MOTIVOITUNUT LÄHTEMÄÄN MUKAAN, MUUTAMA PILOTTI JO TÄNÄ KEVÄÄNÄ :)
- TP2 – Koulutusmallin ja oppimateriaalien kehittäminen (3–12/2026) – OPSU, MATERIAALIPANKIT, KOULUTTAJAKOULUTUS ENNEN SYYSLUK.ALKUA, ITSEOPISKELUMATERIAALIT / VERKKOKURSSIT OPETTAJILLE JNE.
- TP3 – Pilotointi eri oppilaitosmuodoissa (9/2026–10/2027) – HUOMIOIKAA VUOSIKELLOISSA, RESURSSOINNISSA JA TYÖAIKASUUNNITELMISSA , KULLEKIN OMAAN OPETUSTOIMINTAAN SOPIEN JA ALUEEN ASIAKASTARPEEN MUKAAN..
- TP4 – Koulutusmallin vakiinnuttaminen ja levittäminen (7–12/2027) – VAIKUTTAVUUDEN ARVIOINTI, KEHITTÄMINEN, ”VIRALLISTAMINEN”

<https://www.kansanopistot.fi/suomen-kansanopistoyhdistys/kehitamme/hankkeet/varautumisen-vayla-vapaa-sivistystyo-kokonaisturvallisuuden-vahvistajina/>